

Правові питання прикордонної та міжрегіональної співпраці між Україною та Російською Федерацією у 2005-2010 роках.

Олександр Задорожній

У статті в історико-правовому аспекті розглянуто питання правового регулювання прикордонних зв'язків і міжрегіональної співпраці регіонів та областей України та Російської Федерації в період з 2005 по 2010 рік. Автор звертає увагу на значну активізацію цих зв'язків на тлі різкого загострення і погіршення міждержавних відносин двох держав у цей період. Аналізуються міжрегіональні договори та інші правові форми співробітництва регіонів та областей України та РФ, створення євро регіону «Ярославна», конкретні кроки органів місцевого самоврядування з реалізації укладених договорів.

The article from the historical and legal perspective discusses issues of legal regulation of cross-border linkages and inter-regional cooperation of areas and regions of Ukraine and the Russian Federation from 2005 to 2010. The author draws attention to the significant increase of these links amid sharp deterioration and worsening of bilateral relations between the two countries during this period. Analyzed interregional agreements and other legal forms of cooperation between regions of Ukraine and the Russian Federation, the creation of Euroregion «Yaroslavna», the details of local authorities to implement the concluded agreements.

Зростання значення прикордонного співробітництва у сучасному світі обумовлене дією закономірностей розгортання зовнішньоекономічних зв'язків: їхня інтенсивність знаходиться у прямій залежності від економічної ваги взаємодіючих суб'єктів, але в зворотній – від відстаней, що їх розділяють¹. Отже, фактор сусідства відіграє значну роль у просторовій структурі зовнішніх зв'язків країни, сприяючи регіоналізації міжнародної співпраці².

Фахівці Світового Банку вважають ефект сусідства важливою властивістю економічного розвитку, яка має фундаментальні наслідки для державної політики³. Ефект сусідства характерний і для Росії та України, які до того ж дуже схожі за структурою економіки. Близькість цих держав визначається наступними факторами:

по-перше, високою роллю традиційних зв'язків (культурні, політичні, соціальні тощо) пострадянських країн з більшістю держав регіону, що зумовлено їхнім спільним історичним розвитком в рамках єдиної держави в минулому;

по-друге, проживанням близькоспоріднених етнічних груп по обидва боки кордону і, як наслідок, наявністю тісних родинних зв'язків між народами сусідніх держав;

по-третє, єдиним у минулому народногосподарським комплексом СРСР, в якому економіки республік розвивалися в тісному взаємозв'язку із загальною транспортною і енергетичною системою, а також створеними за часів СРСР розгалуженими коопераційними зв'язками між підприємствами;

по-четверте, високим ступенем економічної взаємопов'язаності, обумовленим сусідством і близькістю регіонів промислової концентрації (близькість до Росії промислового ядра України)⁴.

Враховуючи пріоритетність курсу інтеграції України до ЄС, що була проголошена новим Президентом В.Ющенком на початку 2005 р., питання інтенсифікації прикордонного та міжрегіонального співробітництва набули особливого значення⁵, адже концепція розвитку взаємодії прикордонних територій витікає із загального підходу ЄС до реалізації політики

ЗАДОРЖНИЙ Олександр Вікторович,

професор, завідувач кафедри міжнародного права Інституту міжнародних відносин Київського національного університету ім.Тараса Шевченка, Голова Президентської Ради, Заслужений юрист України, член-кор АППрНУ.

регіонального розвитку, який базується на трьох принципах: партнерство, субсидіарність і доповнюваність.

Партнерство визначається як тісне співробітництво по лінії – громада (спільнота) – та відповідні органи публічної адміністрації (національні, регіональні, локальні). Партнерство включає підготовку, фінансування, реалізацію й оцінку заходів спільноти. Зміст партнерства полягає в тому, що різні економічні агенти, орієнтуючись у своїх діях на офіційні стратегії і програми, досягають загальних цілей спільно у тісному співробітництві один з іншим.

Субсидіарність означає перенесення компетенції на рівень, здатний забезпечити найбільш ефективне вирішення проблем, – як правило, це рівень територіальних громад та/або регіонів. Реалізація принципу субсидіарності означає визнання пріоритету більш малої, місцевої, а, значить, більш наближеної до громадян структури⁶. Слід зазначити, що принцип субсидіарності був закріплений у статті 4 Європейської хартії місцевого самоврядування⁷.

Крім того, саме геополітичне становище України зумовлює необхідність гармонізації взаємовідносин у трикутнику «ЄС – Україна – Росія». Одним з механізмів гармонізації є налагодження ефективного міжрегіонального прикордонного співробітництва України як з країнами ЄС на західних кордонах, так і з Росією – на східних. При цьому така співпраця неможлива без урахування особливостей розвитку міжрегіонального співробітництва в Європі та тісно корелює з тими нормативно-правовими документами, які напрацьовані в даній сфері Радою Європи та Європейським Союзом⁸.

У період 2005-2009 рр. було розширено правову базу прикордонного співробітництва України та Росії. 21 квітня 2006 р. підписано Угоду між Урядом Російської Федерації і Кабінетом Міністрів України про порядок перетину українсько-російського кордону жителями прикордонних районів⁹. Угода передбачила, що жителі прикордонних районів можуть перетинати кордон у місцевих пунктах пропуску (місцях перетинання кордону), перелік яких наведений у додатку №2 до Угоди, у будь-який час доби, а також у пунктах пропуску, передбачених Угодою між Урядом України та Урядом Російської Федерації про пункти пропуску через державний кордон між Україною та Російською Федерацією від 8 лютого 1995 р.¹⁰ на підставі документів, що посвідчують особу і громадянство України або Російської Федерації та підтверджують постійне проживання в прикордонних районах. Ці особи отримали право знаходитися на території держави іншої Сторони лише в межах прикордонних районів.

Крім того, Угода (ст. 3) передбачила, що установлення нових місцевих пунктів пропуску (місць перетинання кордону), їхнє відкриття та закриття здійснюється за домовленістю Сторін. У ній також містяться норми щодо обмежень на перетинання кордону (ст. 7); щодо поведінки із правопорушниками (ст. 8); щодо порядку врегулювання розбіжностей (ст. 9)¹¹.

Важливим внутрішнім нормативно-правовим актом у цій сфері стала Державна програма розвитку транскордонного співробітництва на 2007—2010 рр., затверджена Постановою Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2006 р. №1819.¹² Серед основних напрямів співпраці, визначених Програмою – модернізація і розвиток існуючої транскордонної транспортної мережі для збільшення її пропускнуої спроможності; розбудова пунктів пропуску через державний кордон з метою створення належних умов для переміщення через кордон осіб, товарів і транспортних засобів; розбудова виробничої та соціальної інфраструктури регіонів; підвищення ефективності взаємодії між суб'єктами і учасниками транскордонного співробітництва у підприємницькій діяльності, туристичній галузі; створення спільної системи охорони навколишнього природного середовища; підвищення ефективності взаємодії між територіальними громадами тощо. Програмою також було визначено порядок затвердження проектів транскордонного співробітництва та відповідальні за це органи влади.

Однак базовим документом, що визначає принципи та підходи у розвитку україно-російського співробітництва в даній сфері, залишалася Програма міжрегіонального та прикордонного співробітництва між Україною і РФ до 2010 р., а також План заходів щодо її реалізації. Найбільш успішними заходами Програми були визнані: реалізація низки екологічних проектів; розвиток транспортної та туристично-рекреаційної інфраструктури; житлове будівництво.

З метою посилення економічної складової у співпраці прикордонних областей, відпрацювання стратегії активного розвитку взаємовідносин, нових механізмів коопераційних зв'язків між підприємствами трьох сусідніх країн: Білорусі, Росії і України, у квітні 2008 р. була створена Ділова рада торгово-промислових палат білорусько-російсько-українських прикордонних територій¹³.

Під час другого засідання Українсько-Російської міждержавної комісії, яке відбулося 12 лютого 2008 року у Москві, Президентами України та Російської Федерації було прийнято рішення про

створення Підкомісії з питань міжрегіонального і прикордонного співробітництва у складі Комітету з питань економічного співробітництва, що, зокрема, відображено у підписаному Президентами Плані дій Україна-Росія до 2009 року та протоколі засідання. Основними завданнями Підкомісії були визначені: забезпечення виконання зазначеної Програми міжрегіонального та прикордонного співробітництва до 2010 р.; реалізація спільних проектів на рівні регіонів; активізація співпраці в рамках існуючих та створення нових єврорегіонів; удосконалення договірно-правової бази прикордонного співробітництва тощо.

Крім того, Планом дій було передбачено створення нового єврорегіону «Донбас» за участі Ростовської і Луганської областей, розширення сегментів прикордонного і регіонального співробітництва на прикладі єврорегіонів «Дніпро» і «Слобожанщина», а також розробка пропозицій з реалізації спільних проектів у контексті підготовки до проведення Євро-2012 (Україна) і зимової Олімпіади Сочі-2014 (Росія)¹⁴.

Справді, вдала робота єврорегіонів за участю російських і українських прикордонних областей продемонструвала, що необхідно розширити формат взаємодії регіонів за рахунок більш активної участі в ній не тільки прикордонних, а й інших регіонів, які досягли високого рівня економічного співробітництва чи взаємодії¹⁵.

Виходячи з цього, на додаток до єврорегіонів «Дніпро» (за участю Брянської області Росії, Гомельської області Білорусі і Чернігівської області України) і «Слобожанщина» (за участю Білгородської області РФ і Харківської області України) 24 квітня 2007 р. було підписано угоду про створення єврорегіону «Ярославна» (за участю Курської області Росії і Сумської області України)¹⁶.

Територія єврорегіону «Ярославна» становить 53,6 тис. кв. км., з них на Україну припадає 44,4 %, на Російську Федерацію – 55,6 %. У 2003-2005 рр. зберігалась тенденція до постійного нарощування обсягів зовнішньої торгівлі з Росією. Але, як зазначалось вище, ситуація, що склалась у торгівлі з Росією у 2006 р., призвела до спаду експортних поставок. Незважаючи на це, Російська Федерація залишалася найбільшим споживачем продукції підприємств Сумської області¹⁷.

Головною метою єврорегіону «Ярославна» було визначено сприяння стійкому соціально-економічному розвитку, науковій і культурній співпраці Курської і Сумської областей. В рамках реалізації Угоди про створення єврорегіону «Ярославна» було підготовлено План роботи на 2007-2008 рр., сформовано перелік проектів (програм) транскордонної співпраці, розроблених учасниками єврорегіону, серед яких: концепція розвитку транскордонного співробітництва у напрямі зниження екологічного навантаження прикордонних областей - учасниць єврорегіону «Ярославна»; розробка концепції поводження з відходами на регіональному рівні; проект єдиного порядку обходження з побутовими і промисловими відходами в областях-учасницях єврорегіону «Ярославна»; комплексне екологічне обстеження басейну річки Псел на межі України і Росії; дослідження ситуації в молодіжному середовищі прикордонних районів з метою підготовки рекомендацій для розробки соціальних програм; вивчення тенденцій розвитку соціально-демографічних процесів в прикордонних областях України і Російської Федерації: аналіз сучасних проблем та розробка механізмів їх рішення¹⁸.

Фінансування проектів єврорегіону, необхідне для реалізації цілей і задач єврорегіону, забезпечується кожною із сторін. У процесі організації єврорегіону створюються спеціалізовані фонди, з яких фінансуються конкретні проекти в рамках єврорегіону. Фонди можуть добровільно поповнюватися за рахунок регулярних і одноразових надходжень від учасників проекту, а також добровільних грошових і майнових пожертвувань юридичних і фізичних осіб, що підтримують співробітництво між Російською Федерацією й Україною, інших не заборонених законодавством надходжень. Можливе поповнення зазначених фондів фінансовими і майновими засобами відповідно до європейських програм по лінії Європейського Союзу, інших міжнародних організацій¹⁹.

У 2007 р. було створено Раду та Секретаріат єврорегіону, міждепутатську робочу групу по прикордонному співробітництву, організовано щорічну виставку-ярмарок єврорегіону, а у липні-серпні 2008 р. керівники облдержадміністрацій підписали документи, спрямовані на активізацію роботи з фінансування обласних цільових програм прикордонного співробітництва, розроблених обома сторонами²⁰. Окремими містами та районами Сумської та Курської областей було укладено цілий ряд угод про співпрацю: Угода про дружбу і співробітництво між містами Глухів та Рильськ Курської області (Російська Федерація) від 19.11.2007 р.²¹, Угода про встановлення побратимських відносин між Сумським районом Сумської області і Суджанським районом Курської області (Російська Федерація), про співробітництво в торговельно-економічній, науково-технічній і гуманітарно-культурній сферах від 3.03.2006 р.²²; Протокол про встановлення побратимських

зв'язків між Кореневським районом Курської області (Російська Федерація) та Сумським районом Сумської області про співпрацю в торгівельно-економічній, науково-технічній та гуманітарно-культурній сферах від 22.01.2008 р. та Протокол про встановлення побратимських зв'язків між Глухівським районом Сумської області і Хомутовським районом Курської області (Російська Федерація) про співробітництво в торгівельно-економічній, науково-технічній і гуманітарно-культурній областях від 21.01.2009 р.

Протягом існування єврорегіону «Ярославна» було проведено ряд заходів, спрямованих на активізацію співпраці між відповідними областями. 3 липня 2007 року у м. Суми на засіданні Сумсько-Курської робочої групи підведено підсумки співробітництва двох областей в рамках підписаної Угоди в 2006 – 2007 роках, розглянуто питання розробки обласних програм транскордонного співробітництва на 2007-2013 рр., а також затвердження плану роботи учасників єврорегіону «Ярославна» на 2007-2008 рр.²³

31 липня 2008 р. на засіданні Ради єврорегіону «Ярославна» було підведено підсумки торговельно-економічного співробітництва двох регіонів, акцентовано увагу на збільшенні товарообігу між областями, розширення виставкової діяльності, активізацію обміну делегаціями, створення інтернет-сайту та логотипу єврорегіону²⁴.

За період діяльності єврорегіону «Ярославна» досягнуто позитивних результатів у зовнішній торгівлі, співробітництві на рівні міст та районів, освіти, культурі, спорті, туризмі, молодіжній сфері. Ведеться робота щодо облаштування місцевих пунктів пропуску. У 2008-2009 рр. було відкрито десять таких пунктів, у цілому, до 2015 року заплановано відкриття 18 облаштованих місць перетину кордону²⁵.

5 листопада 2009 р. представники єврорегіону «Ярославна» взяли участь у засіданні Генеральної Асамблеї і щорічної конференції Асоціації європейських прикордонних регіонів (АЄПР), що відбулись у м. Гент, Бельгія. Єврорегіон «Ярославна» рішенням виконкому АЄПР прийнятий в АЄПР на правах його повноправного члена.

17 грудня 2009 р. у м. Суджа Курської області відбулось засідання Ради єврорегіону «Ярославна», на якому було підбито підсумки розвитку співробітництва між Сумською й Курської областями в рамках єврорегіону, затверджено план роботи на 2010 р., обговорено діяльність єврорегіону в статусі повноправного члена Асоціації європейських прикордонних регіонів²⁶.

Загалом, досвід функціонування єврорегіону «Ярославна» продемонстрував правильність рішення щодо його заснування. Найбільш успішними виявились такі заходи як введення спрощених схем переміщення товарів в єврорегіоні, встановлення для підприємств-партнерів певних податкових пільг, адже лише за перших півроку сторони збільшили об'єми товарообігу на 70 відсотків²⁷.

Враховуючи успішність роботи чинних єврорегіонів, наприкінці 2006 р. було прийнято офіційне рішення про створення єврорегіону «Донбас» на території Луганської і Ростовської областей. Як зазначалось вище, його заснування передбачене і Планом дій Україна-Росія до 2009 р.²⁸

У 2007 р. депутати Луганської облради прийняли Програму транскордонної співпраці Луганської області на 2008-2015 рр., центральним заходом якої визначено створення єврорегіону. Його поява мала сприяти не тільки вирішенню наболілої проблеми трудової міграції і перетину кордону жителями близьких до нього територій двох країн, але і притоку інвестицій, розвитку транспортної і соціальної інфраструктури по обидві сторони кордону.

Загалом, Луганська і Ростовська області можуть отримувати значну користь від активізації співпраці у зв'язку з такими факторами: економіко-географічне положення регіонів; високий рівень мультиплікаційного ефекту реалізації проектів; наявність оптимальних умов для створення консигнацій, у тому числі спеціальних консигнаційних економічних зон; взаємодоповнюваність економік двох областей. Створення єврорегіону могло б дати додаткові можливості для: розв'язання актуальних регіональних проблем; впровадження проектів удосконалення прикордонної та транспортної інфраструктури; створення ефективної регіональної інноваційної системи; розвитку інвестиційних відносин у сфері малого та середнього бізнесу; побудови туристичної інфраструктури²⁹.

Суб'єкти «Донбасу» мають потужну промислову і ресурсну базу, розвинену сільськогосподарську галузь і комунікаційний потенціал. Тобто, по суті, створення єврорегіону являє собою злиття великого промислового сектору Луганської області та сільськогосподарського (Ростовська область)³⁰. Крім того, виказувались і ідеї про приєднання у перспективі до єврорегіону Донецької області, що мало значно збільшити його потенціал. Незважаючи на перспективність, підписання угоди про створення єврорегіону «Донбас» відбулось дещо пізніше, наприкінці 2010 р.

Щоправда, крім переваг кожної області, їм властиві суттєві слабкості та економічні ризики: відсутність досвіду активної, багатосторонньої зовнішньоекономічної взаємодії, у тому числі в рамках євро регіонів; проблеми захисту навколишнього середовища (в основному це стосується промислового півдня Луганської області); переважання неконкурентоспроможних за сучасними стандартами технологій та методів організації виробництва; зношеність основних виробничих фондів; відплив кваліфікованих кадрів до «тіньової» економіки областей та країн далекого зарубіжжя; посилення конкуренції у зв'язку із процесами вступу України та РФ до СОТ³¹. Всі ці фактори мають бути враховані при встановленні правових рамок співпраці.

У цей період розпочалась робота щодо створення ще одного євро регіону – «Азов» (Запорізька, Донецька, Ростовська області, Краснодарський край та АР Крим)³², діяльність якого покликана сприяти: активізації соціально-економічних, науково-технічних, культурних і інших зв'язків між територіально-адміністративними одиницями України, Росії і Греції (з огляду на проживання у Донецькій області великої грецької діаспори та наявність відповідних зв'язків області з цією державою) у процесі сумісного рішення загальних проблем; збереженню, примноженню і раціональному використанню ресурсів Азовського моря; збереженню унікальної природи Приазов'я; підвищенню якості життя українців, росіян, греків і мешканців інших національностей, що населяють Приазов'я³³.

Як зазначає О.Клочкова, в основі євро регіонів «Донбас» та «Азов» має бути транспортний кластер експортної спрямованості. Це пов'язано, перш за все, з унікальними транзитними можливостями Донбасу і Кавказького регіону взагалі та Луганської і Ростовської областей зокрема. У перспективі це дасть можливість створити багатопрфільні комплекси та обслуговуючу інфраструктуру для майбутніх торговельних партнерів (Індія, Китай, Середня Азія, Європа, Африка, Америка). Не дарма держави-учасники Організації Чорноморського економічного співробітництва у своєму меморандумі заявили про намір будівництва нової транснаціональної автомагістралі, яка пройде по території Турції, Грузії через Росію (Новоросійськ, Ростов-на-Дону, Таганрог) і Україну (Маріуполь, Мелітополь, Одеса) і далі – через Молдову, Угорщину та Грецію³⁴.

У перспективі планується і збільшення кількості учасників «Азову», і розширення кола питань: утилізації побутових і промислових відходів; екологічний моніторинг басейну Азовського моря; розвиток морського туризму, морських видів спорту, будівництво мережі яхт-клубів і акваполісів³⁵.

Продовжувалось співробітництво в рамках євро регіону «Дніпро», заснованого у 2003 р. у складі Гомельської області Республіки Білорусь, Чернігівської області України та Брянської області Російської Федерації). 11-12.02.2005 р. у Києві відбулась конференція «Транскордонне співробітництво між Україною та її сусідами». Презентовано євро регіон «Дніпро», досягнуто домовленості про співпрацю з Інститутом ЄвроРегіо Україна, Карпатським євро регіоном, Асоціацією Агенцій регіонального розвитку України.

11.04.2006 р у Брянську відбулась Міжнародна конференція «Євро регіон «Дніпро»: можливості та механізми приєднання до процесів європейської інтеграції». Прийняті рішення щодо внесення змін до складу Ради євро регіону, пов'язаних зі змінами у структурі і кадровому складі органів державної влади Сторін Угоди про створення євро регіону, забезпечення формування Президії євро регіону та обрання Голови Ради, створення робочих груп з транскордонного співробітництва на рівні муніципальних структур та органів місцевого самоврядування, затвердження Плану заходів щодо співпраці в рамках євро регіону «Дніпро» на 2006 рік.

Протягом 2006-2009 рр. проводилися заходи, спрямовані на поглиблення соціально-економічної, освітньої та наукової співпраці, а також у сфері охорони навколишнього середовища. Було проведено низку економічних форумів, нарад, виставок (07.04.2005 р., Чернігів; 9-10.09.2005 р., Новгород-Сіверський Чернігівської області; 01-02.11.2005 р., Чернігів; 14.03.2008 р., Харків; 22.05.2008 р., Гомель; 21.05.2009 р., Гомель).

Було підписано ряд угод про торговельно-економічне, науково-технічне і культурне співробітництво: між Городнянською районною державною адміністрацією Чернігівської області України та Добруським районним виконавчим комітетом Гомельської області Республіки Білорусь (3.06.2008 р.); між Щорською районною державною адміністрацією Чернігівської області України та адміністрацією Новозибковського муніципального району Брянської області Російської Федерації (7.11.2008 р.), між Ніжинською районною державною адміністрацією Чернігівської області України та Корм'янським районним виконавчим комітетом Гомельської області Республіки Білорусь (01.12.2008 р.), між Сосницькою районною державною адміністрацією Чернігівської області України та Петриківським районним виконавчим комітетом Гомельської області Республіки Білорусь (15.01.2009 р.) тощо³⁶.

У 2005-2009 рр. продовжувалась і співпраця в рамках єврорегіону «Слобожанщина», яка, однак, зупинилася на етапі розробки стратегії розвитку та стримувалася через політичні протиріччя. Єврорегіон слабо використав свій потенціал, про що свідчить обмаль конкретних проектів. Отримання синергійного ефекту стало неможливим, оскільки сторони не узгодили цілі і завдання економічних, соціальних та екологічних програм³⁷.

Варто зазначити і про те, що органи місцевого самоврядування України та їх представники протягом 2005-2009 рр. брали активну участь у роботі провідних міжнародних політичних організацій та асоціацій, які працюють у сфері розвитку та зміцнення місцевої і регіональної демократії. Це, перш за все, Рада Європи та її Конгрес місцевих і регіональних влад, Асамблея європейських регіонів (AER), Рада європейських муніципалітетів і регіонів (CCRE), Міжнародний союз органів місцевої влади (IULA), Асоціація європейських прикордонних регіонів (AEBR), Фонд сприяння ефективному та сталому розвитку регіонів Європи, Рада місцевих влад за міжнародну співпрацю (CLAIR), Організація споріднених міст (UTO) тощо.

Розвитку транскордонного співробітництва сприяло і проведення міжнародних семінарів, конференцій, круглих столів. Так, у вересні 2005 року у м. Луцьку Радою Європи (Конгрес місцевих та регіональних влад та Парламентська Асамблея РЄ) було проведено 8-му Європейську конференцію прикордонних регіонів, а у червні 2008 року ум Чернігові Конгресом місцевих та регіональних влад Ради Європи було ініційовано проведення міжнародної конференції на тему «Розвиток транскордонного співробітництва та єврорегіону «Дніпро»³⁸.

Регіони України продовжили укладати угоди про співпрацю із російськими. Так, Донецькою областю (Донецькою обласною державною адміністрацією України) було укладено: Угоду з Урядом Белгородської області Російської Федерації про торговельно-економічне, науково-технічне і культурне співробітництво від 03.08.2005 р.³⁹, Угоду з Адміністрацією Курської області Російської Федерації про торговельно-економічне, науково-технічне та культурне співробітництво від 19.10.2007 р.⁴⁰, Угоду з Урядом Московської області Російської Федерації про торговельно-економічне, науково-технічне та культурне співробітництво від 19.11.2009 р.⁴¹ Чернігівщина загалом підписала 31 договір про міжрегіональне співробітництво з регіонами Російської Федерації⁴².

Було укладено також меморандуми про співробітництво між Севастопольською міською державною адміністрацією та Урядом Московської області, між Київською обласною радою та Калінінградською обласною думою, доповнено угоду про співпрацю між адміністраціями Дніпропетровської області та Санкт-Петербурга, підписано план заходів у рамках співробітництва Луганської області та Москви тощо.

У рамках підписаної Програми співробітництва між органами представницької та виконавчої влади Автономної Республіки Крим та м. Москва на 2007—2008 роки, а також Протоколу про наміри щодо участі м. Москва у розвитку курортно-рекреаційного комплексу східного Криму російська сторона повідомила про готовність уряду та комерційних структур Москви інвестувати у відповідну галузь 1,5-2 млрд. дол. США.

До числа основних проектів транскордонного співробітництва увійшли Міжрегіональна екологічна програма із охорони та використання вод басейну річки Сіверський Донець, яка має важливе значення для збалансованого розвитку відповідних вододефіцитних регіонів, будівництво міжнародного аеропорту та торгового центру на кордоні між Харківською та Белгородською областями, будівництво автобану Москва-Сімферополь тощо⁴³.

Міжрегіональне співробітництво між Україною і РФ в цей період було одним з найважливіших напрямків підвищення ефективності торговельно-економічних відносин між країнами, інструментом залучення суб'єктів господарювання до пошуку партнерів і розвитку свого бізнесу на базі укладених між регіонами України та РФ договорів за сприяння відповідних регіональних адміністрацій⁴⁴.

На липень 2009р. між регіонами і прикордонними областями України і РФ підписано близько 310 договірних документів щодо співпраці. У той же час, більшість з них носять рамковий, декларативний характер і вимагають актуалізації, а також розробки дієвих механізмів їх реалізації.

Значна активізація міжрегіонального і прикордонного співробітництва в період підвищення рівня конфліктності міждержавних стосунків між Україною та РФ у 2005-2010 роках на найвищому рівні свідчили про наявність реального потужного потенціалу розвитку економічної співпраці двох держав. Це також стало свідченням зацікавленості у співпраці в підприємницьких колах і серед керівників місцевого самоврядування регіонів. Але потенціал так і залишився нереалізованим. Завадили цьому не тільки політичні суперечки.

Незважаючи на формальний прогрес, міжрегіональне і прикордонне співробітництво у значній мірі розвивалося безсистемно. Відсутність чітких уявлень в обох державах про плани розвитку і

потреби регіонів сусідньої країни, кожен з яких має свою специфіку та інтереси, істотно обмежувала можливості залучення до співпраці не лише потенційно зацікавлених підприємців, а й державних підприємств. Стримуючим фактором залишались суттєві відмінності у правах і повноваженнях федеральних суб'єктів РФ і обласних державних адміністрацій України, насамперед – в частині формування бюджету та здійснення зовнішньоекономічної діяльності⁴⁵. Серйозним стримуючим фактором у торгівельних відносинах залишалась і наявність великої кількості квот та інших обмежень.

¹ Вардомский Л.Б. Регионализация постсоветского пространства: факторы, особенности, тенденции (научный доклад). – М.: Институт экономики РАН. – 2008. – С. 7.

² Пылин А. Фактор соседства в торгово-экономическом сотрудничестве стран СНГ – с.6.

³ Индермит С. Джилл. Новый взгляд на экономическую географию. Обзор: Доклад о мировом развитии 2009. – Вашингтон: Всемирный Банк, 2009.

⁴ Пылин А. Фактор соседства в торгово-экономическом сотрудничестве стран СНГ – с.6.

⁵ Толкованов В.В. Транскордонне співробітництво як інноваційна форма діяльності органів місцевого самоврядування // Теоретичні та прикладні питання державотворення. – №10. – 2012. – С. 9.

⁶ Толкованов В.В., Гук А.К., Коментар Рекомендації 102 (2001) та Резолюції 123 (2001). Конгресу місцевих та регіональних влад Ради Європи щодо стану місцевої і регіональної демократії в Україні. / Збірник науково-аналітичних матеріалів присвячених десятиріччю Фонду сприяння місцевому самоврядуванню України, 2002. – С. 356-358.

⁷ Європейська хартія місцевого самоврядування 15.10.1985 р. // Офіційний сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_036

⁸ Институциональные перспективы украинско-российского трансграничного сотрудничества в контексте третьего протокола к Мадридской конвенции // Українсько-російське порубіжжя: стан та перспективи співробітництва: Матеріали науково-практичної конференції 16 квітня 2011 р. – Х.: ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2010. – с. 111-114.

⁹ Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Російської Федерації про порядок перетинання українсько-російського державного кордону жителями прикордонних районів України та Російської Федерації від 21.04.2006 р. // Офіційний вісник України від 09.08.2006 р. – С. 106.

¹⁰ Угода між Урядом України і Урядом Російської Федерації про пункти пропуску через державний кордон між Україною і Російською Федерацією від 08.02.1995 р. (редакція 22.12.2006 р. // Зібрання чинних міжнародних договорів України. – 2006 р. – № 5 – С. 392.

¹¹ Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Російської Федерації про порядок перетинання українсько-російського державного кордону жителями прикордонних районів України та Російської Федерації від 21.04.2006 р. // Офіційний вісник України від 09.08.2006 р. – С. 106.

¹² Постанова Кабінету міністрів України від 27 грудня 2006 р. №1819 «Про затвердження Державної програми розвитку транскордонного співробітництва на 2007-2010 роки» // Урядовий кур'єр. – 17.01.2007. – № 8.

¹³ Двустороннее сотрудничество Украины и России в экономической сфере // Національна безпека і оборона. – №4. – 2009. – С. 19.

¹⁴ Міжрегіональне і прикордонне співробітництво між Україною і Російською Федерацією // Інститут розвитку глобального суспільства [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://irgo.org.ua/raznoe/mizhregionalne-i-prikordonne-spirobitnictvo-mizh-ukra%D1%97noyu-ta-rosijskoju-federacijeyu> – 07.08.2009.

¹⁵ Круглий стіл «Доцільність заснування на українсько-російському кордоні євро регіону «Азов» // Національний інститут стратегічних досліджень [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/363/>. – 23.11.2010.

¹⁶ Ціннісний вимір політичної діяльності: теорія і практика розвитку сучасного українського суспільства: Збірник наукових праць /Ред. колегія: гол. Ю.М. Бардачов, В.Ф. Цвих, Ф.Г. Семенченко та ін. – Херсон: Вид-во «Олді-плюс», 2010 – С. 200.

¹⁷ Кравченко С.А. Особливості функціонування євро регіону «Ярославна» // Матеріали конференції «Економічні науки». – 2008. – С. 4.

¹⁸ Клочкова О.В. Розвиток транскордонного співробітництва на Сході України // Проблеми розвитку внешнеэкономических связей и привлечения иностранных инвестиций: региональный аспект. Сборник научных трудов – 2010. – с. 1044-1048.

¹⁹ Євро регіон «Ярославна» // Сумська обласна державна адміністрація. – 2010. – 6 с.

²⁰ Кравченко С.А. Особливості функціонування євро регіону «Ярославна» // Матеріали конференції «Економічні науки». – 2008. – С. 4.

²¹ Євро регіон «Ярославна» // Сумська обласна державна адміністрація. – 2010. – 6 с.

- ²² Аналіз зовнішньоекономічної та інвестиційної діяльності Сумської області за 2011 рік // Сумська обласна державна адміністрація. – 2012. – С. 25.
- ²³ Там само.
- ²⁴ Євро регіон «Ярославна» // Сумська обласна державна адміністрація. – 2010. – 6 с.
- ²⁵ Король С. Особливості соціально-економічних та освітньо-культурних процесів у євро регіоні «Ярославна» // Концепт реальності у філософії, літературі й науці: матеріали Міжнародної науково-теоретичної конференції, м. Суми, 24-25 лютого 2011 р. / Ред. кол.: В.М. Вандишев, А.Є. Лебідь. – Суми: СумДУ, 2011. – С.106-107.
- ²⁶ Євро регіон «Ярославна» // Сумська обласна державна адміністрація. – 2010. – 6 с.
- ²⁷ Ключкова О.В. Розвиток транскордонного співробітництва на Сході України // Проблемы развития внешнеэкономических связей и привлечения иностранных инвестиций: региональный аспект. Сборник научных трудов – 2010. – с. 1044-1048.
- ²⁸ Кобылянская Л. Экономические отношения России и Украины // Экономический портал [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://institutiones.com/general/997-ekonomicheskie-otnosheniya-rossii-i-ukrainy.html>. - 20.03.2009.
- ²⁹ Ключкова О.В. Розвиток транскордонного співробітництва на Сході України // Проблемы развития внешнеэкономических связей и привлечения иностранных инвестиций: региональный аспект. Сборник научных трудов – 2010. – с. 1044-1048.
- ³⁰ Гришечкин Д.Г. Перспективы развития российско-украинского интеграционного процесса : глобальный и региональный аспекты // Науковий вісник Дипломатичної академії України. – Березень 2012. – с. 84-88.
- ³¹ Ключкова О.В. Розвиток транскордонного співробітництва на Сході України // Проблемы развития внешнеэкономических связей и привлечения иностранных инвестиций: региональный аспект. Сборник научных трудов – 2010. – с. 1044-1048.
- ³² Межрегиональное и приграничное сотрудничество Российской Федерации и Украины: договорно-правовая база // Портал внешнеэкономической информации Минэкономразвития Российской Федерации [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.ved.gov.ru/exportcountries/ua/ua_ru_relations/ua_ru_trade/ua_ru_trade_subjects/
- ³³ Гришечкин Д.Г. Перспективы развития российско-украинского интеграционного процесса : глобальный и региональный аспекты // Науковий вісник Дипломатичної академії України. – Березень 2012. – с. 84-88.
- ³⁴ Ключкова О.В. Розвиток транскордонного співробітництва на Сході України // Проблемы развития внешнеэкономических связей и привлечения иностранных инвестиций: региональный аспект. Сборник научных трудов – 2010. – с. 1044-1048.
- ³⁵ Гришечкин Д.Г. Перспективы развития российско-украинского интеграционного процесса : глобальный и региональный аспекты // Науковий вісник Дипломатичної академії України. – Березень 2012. – с. 84-88.
- ³⁶ Заходи, здійснені у рамках євро регіону «Дніпро» // Чернігівська обласна державна адміністрація [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.chernihiv-oblast.gov.ua/article.php?id=242&need_back=1
- ³⁷ Черномаз П.А. Слобожанщина как украинско-российский трансграничный регион: особенности генезиса //Україна в системі світових економічних процесів: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції 17-18 грудня 2009 р. – Х.: МСУ, 2009. – с. 163-166.
- ³⁸ Толкованов В.В. Транскордонне співробітництво як інноваційна форма діяльності органів місцевого самоврядування // Теоретичні та прикладні питання державотворення. – №10. – 2012. – С.10.
- ³⁹ Перелік діючих міжрегіональних Угод про торговельно-економічне, науково-технічне і культурне співробітництво, укладених Донецькою областю з відповідними суб'єктами іноземних держав // Донецька обласна державна адміністрація [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.donoda.gov.ua/main/ua/2284.htm>
- ⁴⁰ Міжрегіональне та транскордонне співробітництво між регіонами України і суб'єктами Російської Федерації //Міністерство закордонних справ України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mfa.gov.ua/mfa/ua/publication/print/58036.htm>
- ⁴¹ Перелік діючих міжрегіональних Угод про торговельно-економічне, науково-технічне і культурне співробітництво, укладених Донецькою областю з відповідними суб'єктами іноземних держав // Донецька обласна державна адміністрація [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.donoda.gov.ua/main/ua/2284.htm>
- ⁴² Угода з Курською областю Росії // Соціально-інформаційний портал Kozelets Life [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://kozeletslife.com/index.php?option=com_content&view=article&id=517:2011-02-13-15-55-17&catid=36:2010-03-22-13-42-26&Itemid=166. – 02.02.2011.
- ⁴³ Міжрегіональне і прикордонне співробітництво між Україною і Російською Федерацією // Інститут розвитку глобального суспільства [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://irgo.org.ua/raznoe/mizhregionalne-i-prikordonne-spivrobitnictvo-mizh-ukra%D1%97noyu-ta-rosijskoyu-federacijeyu> – 07.08.2009.
- ⁴⁴ Двустороннє співробітництво України і Росії в економічній сфері // Національна безпека і оборона. – №4. – 2009. – с. 15-24
- ⁴⁵ Там само. – С. 19.